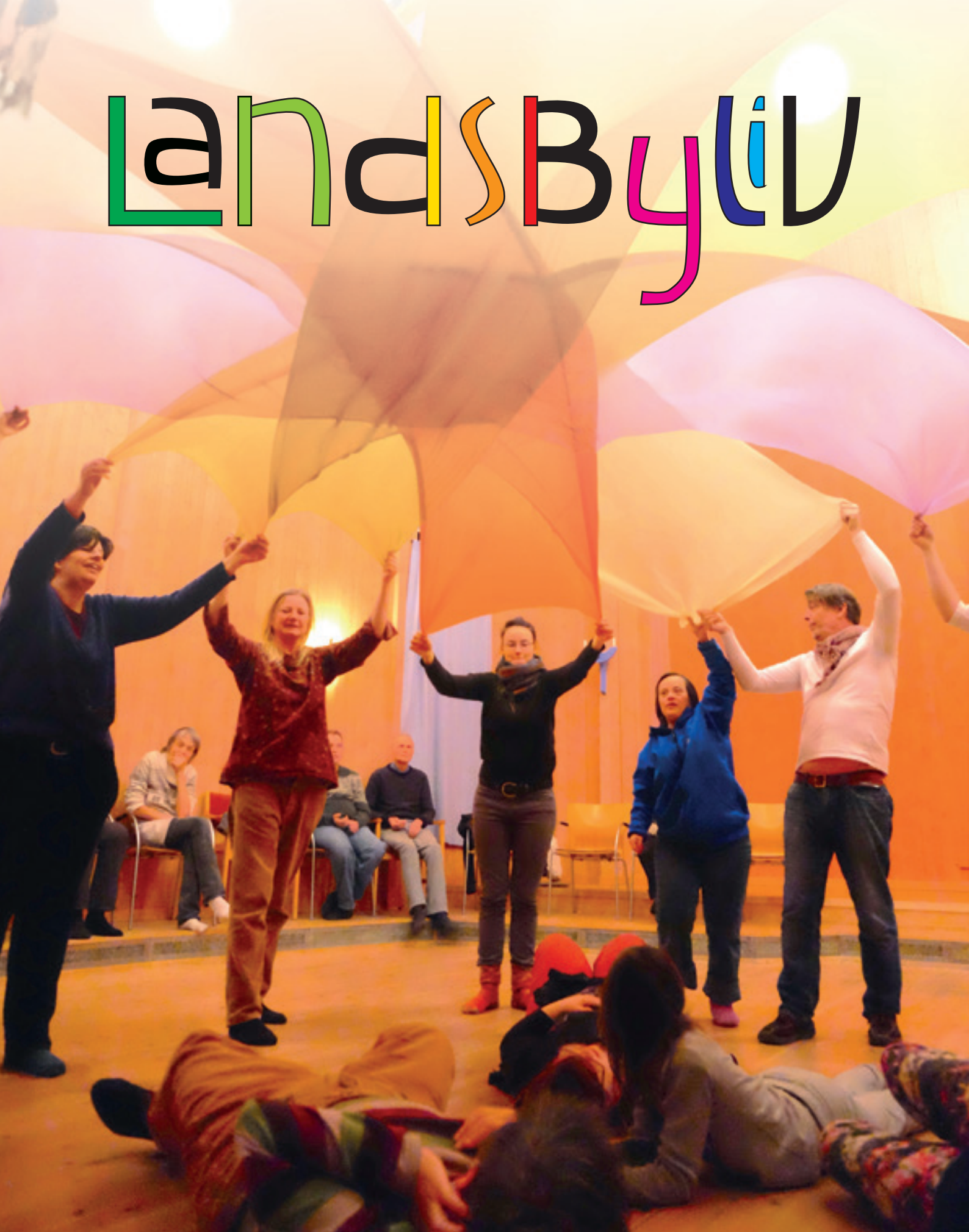

LandSByliv

Konkurransetsetting av sosiale tenester – vår tíds fattígaúksjon?

Tekst: Elisabeth Husebø. Foto: Sissel Jenseth.

Då eg gjekk på barneskulen las vi ”Ittno’ knussel” av Barbra Ring, ei forteljing om ein syskenflokk som skulle auksjonerast ut til lågastbydande etter at dei var blitt foreldreause. Frøken (som dei kvinnelege lærarane vert kalla i mine skuledagar) utdjupa emnet om fattigstellet i gamle dagar – det var vel ofte slik at den som ga det lågaste anbodet på å ta inn ein fattiglem, tok igjen forteneasta med å forlanga hardt arbeid og gje dei lite mat. Vi var sjokkert over at slikt hadde gått føre seg i landet vårt, og det for ikkje så frykteleg lenge sidan heller, og glade for at der var blitt betre ordningar for dei som av ein eller annan grunn treng hjelp frå samfunnet.

Men dei siste åra har der vore fleire avisoppslag om ein ny form for fattígaúksjon. Den moderne forma kallas konkurranseutsetting av sosiale tenester, og auksjonarius er ikkje lenger formannen i fattignemnda, men kommunen sitt innkjøpskontor. Pleieheimar, rusomsorg, sjukehus, tilbod til utviklingshemma, krisesenter for kvinner; det er vel snart ingen sosiale tenester som ikkje skal ut på anbod!

Riktig nok slepp dei moderne auksjonsobjekta å stille seg opp på ein krakk for å synfarast (det er kanskje heller fare for at dei ikkje vert sett i det heile?), men angsten for korleis auksjonen vil ende kan dei nok kjenne seg igjen i: kva for eit tilbod vil dei få no? Får dei noko tilbod i det heile? Og om den som gjev lågast pris til kommunen vinner anbodet, korleis har dei då tenkt å tene inn utgiftene sine? For det visar seg jo igjen og igjen at sjølv om kommunane også vektlegg andre aspekt enn berre det

økonomiske, er det ofte private aktørar med forteneasta som mål som vinner anboda.

Og finst der nokon som verkeleg for alvor får seg til å tru på, at den som skal ha minst pengar for tenesta, og som skal ha ei forteneasta av ho også, vil gje eit betre tilbod til brukarane enn ideelle stiftingar, eller kommunale institusjonar, som har bygd opp eit tilbod gjennom mange år?

Det er også grunn til å spørje om konkurranseutsetting eigentleg er samfunnsøkonomisk lønsamt. Kven betalar for alle årsverk som går med til skriving, og vurdering, av anbod? Og medan til dømes eit byggefirma som ikkje får tilslag på eit kommunalt prosjekt vil ha andre prosjekt i staden, er det ofte slik at dei som gjev tilbod om eldreomsorg, rusomsorg, dagplassar osv., gjerne har berre det eine beinet å stå på, og om dei ikkje vinn i anbodsrunnda, må verksemda leggest ned. Og sjølv om ein vinn anbodet, er det berre for nokre år, og så er det til med ny konkurranse. Kven vågar å satse på å bygge opp eller utvikle eit tilbod, når framtida er så usikker? Og kan det vera lønsamt for samfunnet at erfaring og fagmiljø som er møysommeleg oppbygd kan leggest ned så lett?

Blant medlemmane i Sosialpedagogisk Forbund er det hittil to som har vorte konkurranseutsett: For eit par år sidan vart dagplassane på Camphill Rotvoll sagt opp, og vi blei inviterte til å komma med tilbod på «Inn-på-tunet»-plassar. Etter eit halvår i spenning og otte fekk vi beskjed: Vi var av dei heldige som fekk tildelt plassar, slik at alle dei som arbeida i verksteda og landbruket vårt kunne fortsetta. Vi fekk også nokre nye brukarar, frå gardar som ikkje hadde fått tilsegn om plassar. Vi veit ikkje kvifor dei gardane som i årevis hadde hatt gode «inn-på-tunet»-plassar ikkje fekk halda fram – kanskje dei berre ikkje hadde kapasitet for den papirmølla det er å skriva eit anbod? Og no har Toten kommune sagt opp plassane sine på Granly, og invitert til anbodskonkurranse. (sjå side 33-35)

På kort sikt vil vi ønska dei lykke til i konkurransen! På lang sikt vonar vi at politikarane våre vil gå vekk frå å bruke system som høyrer heime i industri og næringsliv for å finne løysingar på sosiale oppgåver. Menneske skal behandlas med menneskeverd!

Omsorg tja, bolig kanskje?

Tekst: Jørn H. Eriksen.

Utviklingshemmede har rett på omsorg, men innholdet må defineres og avklares. De har ikke rett på bolig, de er prisgitt kommuners gode vilje. Dersom det ikke foreligger en boligløsning, forverres kvalitet og omfang av omsorgstjenestene. En ond sirkel.

Pårørende til utviklingshemmede har fått en ekstra oppgave her i livet. Den tar vi gjerne. Vi skal gi omsorg for en person som trenger mer av rutiner, tilstedeværelse, trening og trygghet enn andre barn. I tillegg må vi forhandle med forvaltningen om lovfestede rettigheter for omsorg. Kommunene opererer innenfor et rigid system der ofte krav om anbud og laveste pris er retningsgivende, ikke kvalitet og stabilitet. Dette opplever mange som krevende og tærende.

Men det er et avgjørende forhold som er vesentlig mer uavklart; retten til bolig. Her sier Sosialtjenesteloven at kommunene «skal legge forholdene til rette». Det er så absolutt ingen forpliktelse. «Noe» ble glemt ved innføring av ansvarsreformen.

Regelverket innebærer at svært mange blir boende hjemme, og kommunenes ansvar og oppgaver knyttet til omsorg utvannes. På den måten bidrar den uklare lovgivning til at kommunene sparer store beløp og at omsorgen blir vesentlig forsømt. Uklar lovgivning knyttet til bolig har derfor en forsterkende negativ virkning på omfanget av omsorgstjenestene og på livskvaliteten til den utviklingshemmede. Dette er en stor urett!

Så, en hilsen til våre politikere fra Arnulf Øverland («Du må ikke sove»):
«Du må ikke sitte trygt i ditt hjem
Og si: Det er sørgelig, stakkars dem!
Du må ikke tåle så inderlig vel
den urett som ikke rammer dig selv!»

Vi som foreldre kjenner oss alle igjen i den serie med beslutninger som må tas; skole og opplæring, omsorg, aktivitetstilbud, transportløsninger, og, ikke minst, løsningen på boligspørsmålet? Ved disse veivalg møter vi subjektive forslag fra forvaltningens side, noe som medfører en betydelig usikkerhet for oss pårørende. Løsninger som er allment aksepterte og benyttet i én

kommune, er ikke nødvendigvis akseptable for forvaltere i en annen kommune.

Vi tenker at «samfunnet» skal tre støttende til. Det er etablert lovmessige forpliktelser overfor våre barn, og vi som foreldre har forventninger og krav. Slik er det ikke nødvendigvis. Vi må underbygge og begrunne det vi oppfatter som selvsagte krav, og vi må ofte forhandle oss frem til løsninger. Dette kommer på toppen av vår viktigste oppgave i livet, som de nærmeste omsorgspersoner for vårt utviklingshemmede barn. Det kan med rette sies; «først får du et utviklingshemmet barn, så begynner utfordringene».

Problemstillingene er særdeles grundig belyst i en utredning utarbeidet av Nordlandsforskning i 2014, «Når livsløp veves sammen med administrative tilfeldigheter» (omtalt i Landsbyliv nr. 37, høsten 2014). Konklusjonen er at tilfeldighetene rår. Bo- og omsorgsløsninger er i stor grad avhengig av hvilken kommune våre utviklingshemmede barn er bosatt i. Med andre ord, den enkelte kommunes prioriteringer og forvaltningens engasjement og interesse er utslagsgivende. Foreldres innsikt, ressurser og utholdenhet blir testet i møtet med den offentlige forvaltning.

Solveigs Hus på Granly. Foto Sissel Jenseth.

Jeg vil trekke fram et par eksempler fra de erfaringer jeg har gjort meg. Jeg opplever at vi i stor grad er offer for vilkårlighet i beslutningene, og offer for en saksfremstilling som styres av det politiske maktapparat. Mine opplevelser knytter seg blant annet til myndighetenes behandling og fremstilling av:

Underskuddet av boliger for utviklingshemmede i Oslo (Boligbehovsplan). Omsorgsansvaret for beboere på Granly Stiftelse, Østre Toten.

Men først, kort om de lovmessige rammer knyttet til omsorg og bolig:

Omsorg: Her har kommunene en klart definert forpliktelse til å ivareta omsorgen. Det skal gjøres konkrete vedtak knyttet til omsorgen for den enkelte. Til å dekke utgiftene, mottar kommunene et årlig rammetilskudd fra staten. Tilskuddet er ikke øremerket den enkelte «bruker». Dette rammetilskuddet er minimum ca. kr. 500.000. Situasjonen er altså klar; kommunene har en ubestridt forpliktelse knyttet til omsorg. Men for hver enkelt må det forhandles om konkretisering av omfanget og om etablering av omsorgstjenestene. Det er innlysende at dette innebærer subjektive avveininger fra forvaltningens side og ofte motstridende foreldrenes synspunkter.

Bolig: Sosialtjenestelovens sier at kommunene skal «legge forholdene til rette» for egen bolig. I praksis betyr dette at kommunene IKKE TRENGER å legge forholdene til rette. Det betyr igjen at kommunene må gjøre økonomiske prioriteringer. Da vet vi at en stor og langsiktig investering i boliger for utviklingshemmede fort kan bli en salderingspost. Den utsettes til problemet er enda større, men der nye politikere og saksbehandlere må overta ansvaret. Da skrives det, som i Oslo, gjerne en ny utredning (Boligbehovsplan) som siden ikke følges opp.

Boligspørsmålet i Oslo og boliger generelt sett:

I Oslo ble det i 2013 «produsert» et omfattende planleggingsdokument; Boligbehovsplan for 2013-16. Den konkluderte med at det var behov for å bygge 268 boliger for utviklingshemmede i planperioden. Ut 2015 er det bygd 40 av disse boligene. Det er ikke spesifisert hvor mange som er tenkt reist i 2016. Men for 2016 og framover (!) planlegges det bygd ytterligere 143 boliger. Da blir totalt antall boliger i rapporten til «Byråden for eldre og sosiale tjenester» 183 (40 + 143). 183 av de lovede 268 oppleves opplagt som en god måloppnåelse. De 268 er tross alt et politisk vedtak, og da oppleves kanskje en 70 % måloppnåelse som utmerket? Men dette er et tallmessig bedrag. Hvor mange som konkret skal bygges i 2016 (innenfor planperioden) oppgis ikke. Kanskje 20? Da ville byråden ha levert 60 av de vedtatte 268. Ikke så bra ... Denne «søfistikerte» rapporteringsmetode forutsetter at det ikke er født noen utviklingshemmede i Oslo like for tusenårsskiftet, og som nå er voksne og trenger bolig.

Foreldre kan velge å kjempe kampen om plass i en offentlig bolig. Den kan vise seg å være en lang, vanskelig

og i mange tilfeller umulig oppgave. Mange vil få plass på kommunale ventelister. Dette gir håp, men det kan være et luftslott. Så kan en velge å bygge egen bolig eller bygge et bofellesskap sammen med andre utviklingshemmede. Dette er for mange en svært god løsning. Da vet både den utviklingshemmede og familien at bolig er sikret og trygg i hele livsløpet, siden de eier boligen selv. Dette krever initiativ, arbeidsinnsats og ofte egeninvestering for familien. Alternativt kan en velge at barnet (som nå er voksen) blir boende hjemme. Dette er gjerne en god løsning for den kommunale forvaltningen. «Brukeren» deres er plassert på den minst kostnadskreven lokaliserings og en betydelig andel av omsorgen vil bli ivarett med lav kostnad for kommunen. Problemet med denne løsningen, som gjerne blir foreslått som en kortsiktig løsning, er at den kan bli evigvarende, og avsluttes når foreldrene dør eller havner i omsorgsbolig. I mellomtiden er den utviklingshemmede avhengig av foreldrene og sin nære familie, og har ikke fått trening i omgang med andre.

Underskuddet av boliger er akselererende. Politikerne løser dette gjennom å produsere lovnader i utredninger og rapporter. Men problemet forsterker seg. Snart må et nytt utvalg nedsettes og en ny rapport produseres.

Omsorgsansvaret på Granly og forholdet mellom omsorg og bolig:

På Granly Stiftelse på Kapp på Østre Toten er bolig, omsorg og aktivitet sammenvevd. Østre Toten kommune har nå gått til «oppsigelse med intensjon om dialog» av omsorgsavtalen. Forvaltningen i kommunen mener at den er for dyr. Kommunens saksbehandlere forholder seg til omsorgstjenestene og kostnadene for disse isolert sett. Bolig er en annen problemstilling, ser det ut til, selv om både bolig og omsorg for «brukeren» er samlet på Granly.

Hvordan skal Granly forholde seg til kommunens formulering om «oppsigelse med intensjon om dialog»? Skal de ta kommunen på ordet? Da er det et gitt utfall: Granly innser at driftsgrunnlaget for stiftelsen er bortfalt og driften må avvikles. De 26 beboerne må varsles om at botilbudet og omsorgstjenestene bortfaller. Østre Toten kommune må medvirke til å skaffe 20 personer bolig og fremskaffe nye løsninger for omsorgstjenester på kort varsel. De andre 6 beboerne (fra andre kommuner) må varsles på tilsvarende måte.

De fremsatte utspill om oppsigelse blir nødvendigvis tatt på alvor hos de pårørende, forslaget er jo fremsatt av kommunens øverste forvaltningsorgan! Gjennom en oppsigelse har kommunen bidratt til en umulig livssituasjon for både «brukere» og deres pårørende. Mange av de pårørende har nådd en høy alder og er maktesløse. Det er umulig ikke å tenke at denne bekymring er altopplukende for familiene. Alt dette er de påført gjen-

Foto til høyre: Fra Granlys 75-årsjubileum 2013. Foto: Borgny Berglund.

nom et påfunn der kommunen har definert at de kan skille omsorg og bolig en kort periode mens det forhandles, ellers ikke! Dette skaper langvarig utrygghet for beboere, pårørende og omsorgspersoner på Granly.

Det må absolutt understreket; det finnes mange hjertegode, kompetente og omsorgsfulle personer i forvaltningen! Og sannsynligvis flere enn i samfunnet ellers. Det er derfor de har valgt yrket. Men de er blitt trenet i å avvise og trenet i å (bort)forklare. De må sette opp en maske. Dette er en konsekvens av de manglende bevilgninger og det uklare regelverk. Og en konsekvens av at boligspørsmålet står uløst.

Vi har et overliggende og grunnleggende problem; lovgivningen knyttet til omsorg og lovgivningen knyttet til bolig er ikke harmonisert. «Problemet» er at en utviklingshemmet trenger både omsorg og bosted! Behovene henger 100 % sammen. At det ikke eksisterer forpliktelser knyttet til bolig, innebærer at også omsorg kan forsømmes. Dette er en systemfeil som ingen ønsker å være bevisst og som ingen gjør noe for å rette opp. Konsekvensen blir større og større underskudd på boliger og mer og mer forsømt omsorgsarbeid, mer belastning på pårørende, mindre selvstendighet og mindre egenutvikling for de utviklingshemmede.

I påvente av en overliggende løsning (harmonisering av rett til bolig og omsorg) må vi sørge for å hjelpe våre barn best mulig. I noen kommuner kan det innebære innvilgelse av offentlig bolig.

Men dette er unntaket. Det kan være nødvendig å finne en boligløsning selv, og sammen med skjebnevenner. Det innebærer høyrisiko å vente på politiske vedtak, eller å basere seg på et positivt vedtak en gang i fremtiden.

Mitt syn er at det store slaget står om bolig. Bolig er

kimen til den gode sirkel! Det er gode løsninger for bostilskudd og lån i Husbanken. Ditt barn vil eie sin egen bolig og leve i et trygt fellesskap og i positiv utvikling med gode venner. Og kommunen har en lovfestet omsorgsforpliktelse.

Jeg vet godt at dette ikke er en aktuell løsning for alle. Men jeg vil anbefale andre foreldre; kom sammen, organiser dere, fordel oppgavene, hjelp hverandre og sett i gang! Dette er den beste forsikring dere kan gi deres barn og dere selv; det gir en evigvarende trygghet for den som trenger det aller mest.

Mange er i gang med, eller har fullført bygging av bofellesskap. Ammerud Gård borettslag stod ferdig i september 2014, Felles Framtid i Ottestad skal nå reises og vil stå ferdig tidlig neste år. På Stange er det et svært godt samarbeid mellom kommunen og foreldregruppen. Stange kommune har ønsket denne løsningen, og bidrar aktivt i prosjektet. Flere andre kommuner er i startgruppen. Privat finansiering gjennom Husbanken gjør at kommunene sparer store investeringsmidler.

Til slutt; det tenkes faktisk annerledes og helhetlig andre steder. I Sverige har de forstått at ansvar for og rettigheter til omsorg og bolig må harmoniseres. De utviklingshemmede har rett til bolig! Se; «Lagen om stöd og service til vissa funskjonshindrande – LSS», «Anpassad bostad för vuxna: Om man er vuxen och har funskjonsnedsettning har man också rett til anpassat boende». (<http://www.1177.se/Regler-ock-rattigheter/Lagen-om-stod-och-service-till-vissa-funktionshindrande--LSS/>) Rett! I Norge tok vi tankegodset til ansvarsreformen fra våre naboer, men Stortinget unndro seg ansvaret! Det er på tide å gjøre hjemmeleksen og rette opp denne urett! Snakk med din nærmeste stortingsrepresentant!

Jørn H. Eriksen er far til Tobias Eriksen Rognstrand. Red.

Livets mening og arbeidets verdi

Tore Frost, filosof, holdt et foredrag på Representantskapsmøte på Jøssåsen 24. mai 2014. Foredraget ble nedtegnet av Rigmor Skålholt, og vi har fått lov til å bringe en forkortet versjon av det. Begge foto: Eric de Haan.

Etter fylte 70 år fikk Tore Frost sjokk da han oppdaget at han ikke fikk sitte i en offentlig stilling lenger. Det minnet ham om at han har blitt en alvorlig utviklingshemmet person, som rett og slett er stengt ute fra arbeidslivet. Han gikk inn i en dyp sorgreaksjon, for han savnet studentene fra fakultetet og det levende, filosofiske samværet. Men så opprettet han et eget personforetak som «går så det suser», og han er blitt gjesteforeleser, – særlig i pensjonistforeninger. I tillegg kan han komme inn som vikar når forelesere ved universitetet blir sykmeldt. Det skjer særlig på vårparten. Da foreleser han for et fugleberg av 800 studenter på Chateau Neuf. Når han ber alle slå av mobiltelefonene, skapes det en forbausende stillhet som er et fantastisk utgangspunkt for å holde foredraget. Etter forelesningen skrur alle de 800 mobiltelefonene på igjen. Stillheten avløses av en konsert som minner om Arne Nordheims komposisjoner.

Tores arbeidssituasjon har forandret seg. Nå må han

minne andre på at det er behov for ham. Her viser han til Rudolf Steiners sosiale grunnlov: Du skal utvikle et arbeidsliv som resulterer i et høyest mulig utbytte for andre enn deg selv. Sørg for at det ikke er noe særlig utbytte for deg selv, men at alle får utbytte av ditt arbeid. Premissene for et verdifullt arbeide er at andre sørger for at du kan fortsette å arbeide, men ikke for å skaffe et utbytte for deg selv.

En liten vandring i Norges-historien

Vårt indre liv er farget av alt det som skjer i vårt ytre liv. Dette vil jeg illustrere med en liten vandring i Norges-historien. Hva slags tid var det vi var utlevert til i 1945 da den store krigen var over? Hva slags samfunn var vi overlatt til? Det er god grunn til å reflektere litt over dette. Den utviklingen som det norske samfunnet har gjennomgått fra 1945 til i dag, er helt mirakuløs. Vi tenker ikke over hvordan Norge så ut for 70 år siden. Da krigen var over, og fuglen Fønix skulle reise seg fra asken, da var Norge virkelig en fugl Fønix. Norge var et av verdens fattigste land. Det ble slått fast av en rapport som ble utarbeidet av UNESCO i 1946. Rapporten var et bestillingsverk fra hovedforsamlingen i FN, som ga UNESCO i oppdrag å kartlegge fattigdommen i verden.

Og rapporten kom som et stort sjokk på Norge. Norge var plassert som Europas nest fattigste land etter Hellas. Det var ikke dødelighet som var det største problemet for Norge, men at landet lå med brukket ryggrad etter krigen. At Norge var så fattig, hadde også sin fordel: Landet ble prioritert når det gjaldt Marshall-hjelpen. Norge fikk relativt mye hjelp. Faktisk 10% av brutto nasjonalproduktet. Men viktigere enn pengene var symboleffekten. Norge følte seg sett og prioritert og hjulpet frem av FN. Dette bidro til at gjenoppbyggingsgløden ble så enorm som den ble. Her kan vi snakke om de store politiske lederne, ikke bare Gerhardsen, men også Jens Kristian Hauge, Karl Evang, Erik Brofoss og Karl Joakim Hambro. Alle var enige om en politisk visjon. Denne visjonen fikk et navn i begynnelsen av 50-årene: *Det norske sosialdemokratiet*. Det lå et politisk slogan til grunn, og det utviklet seg og var på en måte hele jubelstemningen fra den gangen: «By og land, hand i hand» – det er det største politiske slogan vi noensinne har hatt. Visjonen var nasjonsbygging som et likestillings-samfunn!

Den gamle embedsmannsstanden med store sosiale forskjeller ble bygget ned, her skulle alle dele likt. Alle-rede på midten av 50-tallet var Norge blitt et av verdens fremste land, ja, et velfungerende land. Vi hadde fått til vanvittig mye i løpet av disse 10 årene. Tage Erlander forsøkte å importere dette til Sverige med et svensk ord *jämstälning*. Det eksisterer fortsatt, men de har ikke fått det til for i Sverige har de fortsatt en belastende adel. Danmark har det samme, også de med tydelige sosiale skiller. Vi har ikke hatt adel i Norge, og hadde vi noe, så var det importert fra Sverige og Danmark.

I 1962 ble oljen i Nordsjøen funnet, og den har betydd mye, men når det faktisk er slik at Norge i dag defineres som et av verdens rikeste land, så har ikke oljen hatt størst betydning. Det er ikke oljemilliardene som er det avgjørende, men den måten Norge har utviklet en infrastruktur på, en logistikk for sine offentlige tjenester. Det er denne velferdssituasjonen som fungerer så godt, andre land er misunnelige på og skjeler til når det gjelder Norge.

På 1960-tallet oppdager vi noen "underdogs" som begynte å knurre og reise seg mot denne nasjonsbyggingen, for det var noen som ikke fikk full anledning til å delta. Det var kvinnene. De begynte å knurre og reise seg mot sine tradisjonelle husmorskoler. Det var baktunge utdanningsinstitusjoner for kvinner som det moderne samfunn måtte gjøre noe med. Vi fikk gradvis gjennom 60-årene den reisningen som ble til den moderne histories største bevegelse her til lands. Det var kvinneopprøret på 70-tallet og hvor vi i løpet av 70-årene fikk til en likestilling mellom kjønnene. I 1979 fikk vi et likestillingsombud. Den første likestillingsloven i 1979 hvor kvinner deltok på lik nivå med menn. Vi lyktes med likestillingen fordi det var riktig politikk.

Så kom 80-årene

Da er det at de funksjonshemmede og de utviklingshemmede reiser seg. De er ikke fornøyd med sin stilling. Vi har fått Jerusalem-deklarasjonen av 1968 for rettighetene til "the mentally retarded". Der er grunnprinsippet: Retten til et normalt liv. Nå reiser de funksjonshemmedes organisasjoner seg mot sentralinstitusjonene. Vi får i slutten av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet den store HVPU-reformen. Denne reformen som er den største nasjonale reform noensinne, og som førte til at 3500 beboere på norske sentralinstitusjoner mer eller mindre mot sin egen vilje ble tvangsflyttet til kommunale boliger.

Et utvalg hos fylkesmannen i Vestfold skulle se på hvilket rettsvern som psykisk utviklingshemmede hadde fått som følge av HVPU-reformen. Det var mennesker som var blitt tilbakeført til kommunene, og det viste seg at de hadde fått det jævlig, for de hadde hatt det bra på sentralinstitusjonen. Det kom ingen reaksjon i det hele tatt på dette, for det var "riktig" politikk, å få de overført til kommunale boliger, selv om de ble ensommere der og uten samme tilsyn som de hadde hatt på institusjonene. "Det skal være likestilling i dette samfunnet!" Senere fulgte psykiatrien etter. Også her gikk nedleggelsen av de store institusjonene hurtig. I løpet av kort tid var Norge blitt et likestillings-demokrati som rett og slett er helt unikt.

Likestilling og likeverd

Så skjedde det noe ved overgangen til 1990-årene. Gro Harlem Brundtland var statsminister og ble gjenvalgt med programmet *Det nye Norge*. Hun var opptatt av å se hvordan Norge står seg internasjonalt. Hvordan er rettsvernet for de aller svakest stilte grupper i Norge målt mot rettsvernet internasjonalt? Filosofen John Rawls mente at et samfunn er rettferdig når de svakest stilte vet med seg selv at de ikke ville fått noe bedre liv hvis de hadde bodd i et annet samfunn. En rapport i 1992 (Menneskeverd og menneskerettigheter i sentrum) plasserte Norge på nest siste plass når det gjaldt rettsvern for de svakeste. Norge hadde forsømt å rette inn sitt rettsvern i henhold til de tunge menneskerettighetskonvensjonene. Først 17. desember i 1999 ble de internasjonale menneskerettighetsavtalene innlemmet i Grunnloven.

Nå kunne Norge gå ut internasjonalt med de lovreformene som kom, som pasientrettigheter, brukermedvirkning, individuelle tiltak. Det kom en strøm av lovreformer. Hvorfor? For i de internasjonale konvensjonene står det ingenting om likestilling. Internasjonalt hadde de et helt annet begrep enn likestilling: de benyttet ordet likeverd. Alle mennesker er frie og likeverdige, står det i menneskerettighetskonvensjonen. Så begynner koryfeene å snakke om likestilling og likeverd som om det er det samme. Men det er det ikke. For når vi arbeider politisk med å få inn et likeverd i samfunnet, står vi overfor spørsmålet: Hva mener vi med verdighet? I 1948

da Menneskerettighetserklæringen skulle underskrives, kunne hver nasjon definere sin egen forståelse av begrepet likeverd. Likeverd skulle være en fellesverdi, men det fantes store forskjeller: Kina hadde en forståelse av likeverd utfra kollektivet og USA ut fra individet. Til det internasjonale rettsgrunnlag arbeides det med begrepet «overlappende enighet».

Hva mener vi med verdighet?

Det kan Jøssåsens kollegium eller Representantskapet ikke si et pip om, fordi det vet kun den enkelte beboer. Når lovgivningen fokuserer på brukermedvirkning og individuelle samtaler og planer, hvor planen for hvordan en borger skal hjelpes, skal være den hjelpetrengendes egen plan. Det er det motsatte av hva det norske likestillingsdemokratiet kjennetegnes som. Hvor vi alle er kollektivt likestilte vil det i praksis bety at vi alle i denne likestillingsprosessen behandler hverandre som kopier av hverandre i offentlighetens liv. Alle skal ha det samme. Så kommer tusenårsskiftet hvor alle skal behandles med respekt for sine individuelle forskjeller. Rett til å være forskjellig fra alle andre, rett til å bli behandlet forskjellig. Hver enkelt skal møtes som en original i sitt eget liv, høyst usammenlignbar med alle andre. Dette har med "meningen med livet" å gjøre.

Når vi ser på meningen med livet og arbeidets verdi, så var det tidligere de kollektive verdier, utviklingen av likestillingen, at vi hang sammen som et kollektiv. Nå, når den internasjonale rettsutvikling får innpass i det norske rettssamfunn, blir det mer og mer klart at vi skal møte den hjelpetrengende personen med offentlige tiltak som ikke tar mål av seg til å behandle borgere som kopi av hverandre, men tvert i mot å møte de enkelte borgere med respekt for deres brukermedvirkning, respekten for å være selvbestemmende. Alle partier elsker dette sosialdemokratiet hvor vi har fått til dette med full likestilling.

Men vi må nå snu i døra og se på retten til å være annerledes. Vi må øve oss på å forskjellsbehandle. Vi må øve oss i å utvikle forskjeller i det offentlige helsevesen. Her gjelder det de aller svakest stilte. Det er de det dreier seg om, og ikke de bedrestilte. Likestillingspolitikk er ikke det samme som likeverds-politikk. Det har ikke den nye samhandlingsreformen tatt høyde for.

Vi er den eneste nasjon som står i denne konflikten i vårt politiske liv. Dette gir håp. Vi står med et likestillingsimperativ og et likeverds-imperativ. Vi står både med muligheten til et likestillingskollektiv og samtidig kunne skreddersy tilbud.

Her fortalte Tore om den gang han gikk i barneskolen og alle skulle tvangsvaksineres mot TBC. Tores mor ville ikke ha noe av dette og nektet vaksinerings av barna. Hennes bror døde nesten av vaksinen. Det var vanskelig å stå opp mot kollektivet den gang. Nå er det mulig.

Meningsskapende virksomhet

Når vi snakker om meningen med livet, må vi snakke om en identifikasjonsfaktor, at det er i arbeidet at vi finner oss selv. I en meningskapende virksomhet. Tore går inn for å nedlegge alle pensjonsordninger og innføre borgerlønn. Her henviser han til en god venn som er sosialøkonom av utdannelse, som mener at det bør innføres en kollektiv minstepensjon fra fylte 18 år. Han har gjort beregninger som viser at vi ville tjent det dobbelte på en slik pensjonsordning. Pensjonen skulle ligge på 300 000 kroner. Så kan alle arbeide så mye de vil utover det. Alle skal ha en lovfestet rett til pensjon. Innfører Norge dette, vil vi redusere utgiftene til nåværende pensjonsordning med hele 50 prosent. Det er et dramatisk forslag og vil ikke komme i vår levetid, men vi må begynne å arbeide for denne løsningen. Da vil vi måtte omformulere vår arbeidslivsfilosofi. Vi er alle arbeidere for dette fantastiske landet Norge. En slik folkelønn ville være et tiltak for å balansere mellom likestilling og likeverd.

Om lovfestet rett til brukerstyrt personlig assistanse

Tekst: Hege Horn. Foto: Eric de Haan.

Ideen til brukerstyrt personlig assistanse, forkortet til BPA, har sin opprinnelse i "Independent living"-bevegelsen i USA på 1960-tallet, representert ved fysiske funksjonshemmede studenter som mente at de selv hadde best kjennskap til egne behov, egen situasjon, og som ønsket mer uavhengighet, selvbestemmelse og deltakelse i samfunnet.

Tidligere var kommunene pålagt *en plikt til å ha et tilbud* om personlig assistanse organisert som BPA, men den 20. juni i fjor ble § 2-1 d tilføyd i pasient- og brukerrettighetsloven, hvilket medførte at personer yngre enn 67 år med langvarig og betydelig behov for personlig assistanse etter lov om kommunale helse- og omsorgstjenester, fikk en *lovfestet rett* til å få tjenester organisert som BPA. Tjenester som omfattes av rettigheten er praktisk bistand og opplæring, støttekontakt, og avlastning for foreldre med hjemmeboende barn under 18 år med nedsatt funksjonsevne. Rettigheten omfatter i utgangspunktet ikke tjenester som krever at det er mer enn en tjenesteyter til stede, og heller ikke natt-tjenester, men det har likevel forekommet at det er gjort unntak for brukere med kontinuerlig behov for dette.

Av hensyn til kostnadskontrollen er det kun de med et tjenestebehov på minst 25 timer pr. uke som omfattes av rettighetsfestingen. Brukere som har et tjenestebehov på mellom 25 og 32 timer pr. uke vil ha krav på å få tjenestene organisert som BPA, med mindre kommunene kan dokumentere at slik organisering vil medføre vesentlig økte kostnader. For brukere som har et tjenestebehov som overstiger 32 timer pr. uke gjelder det ikke noen slik begrensning.

Det stilles videre krav om en viss kontinuitet i behovet for tjenester, i det behovet må vedvare ut over 2 år. Personer som trenger bistand for å utøve brukerstyringen, for eksempel personer med nedsatt kognitiv funksjonsevne, omfattes også. Det er ellers viktig å merke seg at kommunene fremdeles plikter å vurdere BPA for brukere som ikke omfattes av rettighetsfestingen. Dersom kommunen avslår en søknad om BPA, vil dette kunne påklages til Fylkesmannen i medhold av pasient- og brukerrettighetsloven § 7-2.

Rettighetsfestet BPA skal ikke innebære tildeling av flere timer tjenester enn det kommunen mener en bruker har behov for. Helse- og omsorgsdepartementet legger til grunn at BPA isolert sett vil være et rimeligere tilbud enn kommunalt organisert praktisk bistand fordi andelen brukerrettet tid av samlet tidsbruk er høyere ved BPA. Dette begrunnes med at det vil medgå mindre tid til rapportering og møter, og assistentene har heller ikke reisetid mellom flere brukere. Dette betyr at brutto lønnskostnader pr. brukerrettet time er lavere for BPA enn ved praktisk bistand fra omsorgstjenesten.

Til gjengjeld er det sannsynlig at en rettighetsfesting samlet sett kan bidra til høyere offentlige utgifter ved at den samlede etterspørselen etter tjenesten kan øke.

